

E.6. Az idősödő társadalom gazdasági és társadalmi hatásai

Már szinte teljesen természetesnek vesszük azt a megállapítást, hogy a társadalom idősödése rohamos ütemben történik. Az idősödő populáció tagadhatatlanul befolyásolja a társadalmat és a gazdaságot egyaránt – legyen szó kihívásokról vagy éppen lehetőségekről. Kreiszné Hudák, Varga és Várpalotai (2015) tanulmányukban kiemelik azt a tényt, hogy a következő évtizedekben jelentős kihívást fog jelenteni a népesség szerkezetében történő változás (létszám és korosztály) a társadalomban és a gazdaságpolitikában egyaránt. Az elkövetkező években már Magyarországon is megfigyelhető lesz a népesség szerkezetében bekövetkező változás, ami főleg annak köszönhető, hogy a Ratkó-generációba tartozó munkavállalók nyugdíjba vonulnak, ezáltal a gazdaságpolitikában is olyan kihívások fognak megjelenni, mint például az aktív munkavállalók létszámának csökkenése és a növekedés folyamatos lassulása. További kihívásként jelenik meg az államháztartási egyensúly szinten tartása, hiszen a népesség idősödésével azon kiadási tételek növekedését okozhatja, amelyek érzékenyen reagálnak bármilyen szintű demográfiai változásra.

Az idősödő társadalom nagy hatással van a munkaerőpiacra, az inflációra, a gazdasági növekedésre, valamint a termelékenységre.

A munkaerőpiacra gyakorolt hatás

Előreláthatólag Magyarországon a 15 és 64 év közötti korosztály tagjainak száma fokozatosan akár ötmillió főre is csökkenhet 2060-ra. A munkaerőpiacon is változások fognak bekövetkezni. A munkaerő gyors ütemben történő idősödése az általános munkaerőpiaci részvételi arány csökkenését vonja maga után. Ezáltal a függőségi ráta és a gazdaságilag inaktívak számának emelkedését eredményezi. Az Európai Unióban drasztikus változás nem fog bekövetkezni, mivel 2060-ig csupán 11%-kal csökkenhet a munkaképes korúak létszáma, ellentétben Magyarországgal, ahol 23%-kal. Az aktivitási ráta nemzetközi összehasonlításban is rendkívül alacsonynak számít. Megoldásként szóba jöhet az aktivitást növelő lépések széles körű használata és a nyugdíjkorhatár megfelelő keretek közötti emelése. Véleményem szerint számtalan megoldás létezik arra, hogyan is tudnánk pótolni a munkaerőből kiesett aktív munkavállalók számát. Talán az egyik legészszerűbb megoldás az lenne, hogyha az idősödő munkaerőre nem teherként tekintenénk, hanem felfedeznénk az erősségeiket, a bennük rejlő lehetőségeket, és hasznosítani tudnánk az általuk megszerzett tudást. Ezt az állítást támogatja alá a Jenkins (2019) által készített szakkik is, ami arra utal, hogy napjainkban nagy örömmre ad okot, hogy egyre több idősebb munkavállaló szeretné folytatni a munkáját a nyugdíjkorhatár betöltése után is. Ebben főleg két ok játszik kiemelkedő szerepet: egyrészt a társadalmi szerepvállalás, mert nem szeretnék, hogyha a társadalom úgy tekintene rájuk, mint inaktív tagokra, másrészt pedig a munkával töltött időnek köszönhetően nap mint nap új kihívások várnak rájuk, amit célkitűzések megfogalmazásával és kellő motivációval teljesíteni is tudnak. A vállalatok számára megoldást jelenthet a többgenerációs munkahely kialakítása. Ha a kezdeti nehézségeken sikeresen át tudnak lendülni, akkor a továbbiakban mind a munkáltató, mind a munkavállaló profitálhat az eredményesnek mondható együttműködésből származó előnyökből. Ezenkívül a teljesítmény

növekedésében is meg fog látszódni az együttműködés hatása. Mint tudjuk, minden generáció más és más képességgel rendelkezik, s a munkáltató felelőssége az, hogy megteremtse azokat a lehetőségeket és körülményeket, amelyek keretében hasznosítani tudják a megszerzett tudást és tapasztalataikat. Az idősebb munkavállalókra jellemző tulajdonságok a következők: széles körű ismerettel rendelkeznek, elhivatottak a munkájuk iránt, lojalitást mutatnak a felettesük felé és sokkal tapasztaltabbak egyes szituációkban, illetve a tudásukat (elő)szeretettel osztják meg a fiatalabb munkavállalókkal. Jenkins (2019) a cikkében kiemeli: három fontos szereplő kap kiemelkedő szerepet ahhoz, hogy a többgenerációs munkahely minél eredményesebben jöhessen létre. Egyrészt az egyén személyes felelőssége, másrészt a munkáltató felelőssége és nem utolsósorban a kormányzat felelőssége.

Az inflációra gyakorolt hatás

Kreiszné Hudák szerzőtársaival (2015) vizsgálta az életciklus-elméletet, ami alapján a gazdaságra kétféleképpen lehet hatást gyakorolni:

A *nettófogyasztó kohorszok* által, akik legfőképpen az idősök, és az életkoruk miatt inaktív munkavállalók. Itt inflációs hatást említhetünk meg.

A *nettó megtakarító réteg* által, akik az aktív munkavállalók. Itt pedig pont az ellenkezőjét.

Ezen demográfiai folyamatok alól a világ számos országa, így Magyarország sem fog kivételt képezni. Ez által a fentebb említett hatások valamennyire érvényesülni fognak.

E6.1. táblázat: A munkaerőpiacon aktívan részt vevők összehasonlítása az inaktív munkavállalókkal

	Aktív munkavállalók	Inaktív munkavállalók
Keresleti oldal	Javakat állítanak elő a lakosság/társadalom számára	Mivel a korábbi évek jövedelmeiből élnek, ezért elfogyasztják azokat, így inflációs hatást gyakorolhatnak
Kínálati oldal	Mivel kevesebb jövedelmet használnak fel, ezáltal nagyobb a megtakarításuk	Nincs jelen

Forrás: KREISZNÉ HUDÁK – VARGA-VÁRPALOTAI 2015 adatai alapján a szerző szerkesztése

Meglátásom szerint a fentiek alapján sem az egyértelmű hatás azonosítható, hiszen számos más tényező is befolyással lehet az infláció alakulására, de megállapítható, hogy az idősödő társadalom hozzájáruló tényezőként van jelen. Ennek a felvetésnek a bizonyításához vettem alapul Drut (2018) szakcikkét, amelyben példaként vette azokat a fiatalokat, akik adósok egy bizonyos mennyiségű összeggel, így nekik az erősebb infláció kedvez, illetve az idősebbeket, akik inkább a gyengébb inflációt preferálják, mivel a jövedelmükből sokkal többet költenek el. Itt figyelembe kell venni azon személyek számának a növekedését, akik vagy túlságosan fiatalok, vagy túl idősök a munkához, ezért a megtakarítási rátát ennek megfelelő arányban szükséges csökkenteni. Ebből az is következik, hogy az aktív munkavállalók többet tudnak megspórolni, míg az idősök az évek során megtakarított összegből vásárolnak.

Gazdasági növekedésre gyakorolt hatás

Kreiszné Hudák és szerzőtársai (2015) szerint a reál GDP a gyors ütemben történő idősödés esetében nem mondható a legjobb gazdasági mutatónak, de az is megtevesztő lehet, hogyha a GDP-növekedést időben egymáshoz viszonyítjuk. A demográfiai változásoknak a gazdasági növekedésre gyakorolt hatását négyféleképpen lehet eredményesen kiszámolni:

1. *Növekedési számvittel:* ezzel a módszerrel kifejezetten azt tudjuk kiszámolni, hogy milyen mértékű növekedési hatások várhatóak akkor, ha az aktív munkavállalók számát összevetjük a passzív munkavállalók számával.
2. *Termelési függvénnyel:* ennél a módszernél az előzőhöz hasonlóan a munkavállalás lehetőségeit vetjük össze az összlakossággal és ezek alakulásához mérten tudjuk kötni a növekedési hatást.
3. *Általános egyensúlyi modellel:* a hatások kimutatásánál szem előtt tartja a demográfiai változások egyes ciklusait is.
4. *Becsléssel:* korábbi munkák, kutatások és tanulmányok felhasználása alapján becsüljük meg a bekövetkező növekedési hatásokat.

Az idősödés lassítja a növekedést az alacsonyabb termelékenység és munkaerőpiaci részvétel és a beruházások csökkenése miatt. Ennek következményeként a bérek növekedése is lassul. A népesség idősödésével párhuzamosan a kereslethez képest csökken a munkaképes korúak száma, ami viszont növeli a béreket. A magasabb bérek ösztönzik a cégeket, hogy olyan technológiákba fektessenek be, amelyek termelékenyebbé teszik a munkát. Ez a termelékenységnövekedés ellensúlyozza az idősebb népesség gazdasági növekedésének csökkenését, vagy túlterhelheti azt, és növelheti az általános gazdasági növekedést. Azonban az idősödő társadalom nem csak negatív értelemben befolyásolhatja a gazdasági növekedést. Ha jobban szemügyre vesszük, akkor a már fentebb említett többgenerációs munkaerő jelentheti a növekedés egyik lehetőségét. Ennek bizonyítása céljából vettem alapul a Belelieu–Nazeri (2020) által írt szöveget, amiben a World Economic Forum, az AARP és az OECD által készített tanulmányt – ami a *Living, Learning and Earning Longer* címet viseli – vetik vizsgálat alá. Ugyanis ebben a tanulmányban az a kérdés merült fel, hogy mégis milyen hatással lehet egy cég vagy egy szervezet számára, hogyha többgenerációs munkaerőbe fektet be. Egészen pozitív eredmény született, hiszen akár meg is haladhatja a 19%-os növekedést az egy főre jutó GDP. Egy másik felmérés alapján, amit szintén az említett szerzők citáltak, amit nem mellesleg az OECD készített – a *Promoting an Age-Inclusive Workforce* címet viseli –, azt állítja, hogy a többgenerációs munkaerőnek igenis kiemelkedő szerep jut egy hatékonyan, produktívan működő és az ebből profitáló gazdaság megteremtésében. Egy vállalat számára több szinten is pozitív előny származhat az idősebb munkavállalók foglalkoztatásából:

1. A termelékenység növekedésnek fog indulni.
2. A munkacsoport teljesítőképessége egyre jobb lesz.
3. Problémamentes lesz az együttműködés, ami főleg az egymás közti tudásmegosztásnak köszönhető.

A termelékenységre gyakorolt hatás

Mivel a kor előrehaladtával a fizikai és kognitív képességek mérséklődnek, a munka során már megszerzett tapasztalatok pozitív hatása is fokozatosan csökken. Az idősebb munkavállalók

növekvő aránya egyre jobban visszafogja a termelékenység növekedését. Az innovációba történő befektetés választ adhat a kihívásokra és mindemellett támogatja a termelékenység növekedését. A gyorsabb ütemben történő idősödés magasabb termelékenységgel járhat együtt, ha ez a termelési folyamatok automatizálásába történő befektetést eredményezi.

Az idősödő társadalom legnagyobb kihívásai

Mivel egyre jobb ütemben javulnak az egészségügyi szolgáltatások és ellátórendszerek, illetve egyre jobb életszínvonalat tudunk megteremteni magunknak, sokkal tovább élhetünk. Viszont arról se feledkezzünk meg, hogy az idősödő társadalomnak számos kihívást jelentő problémával kell szembenéznie, és ebben nekünk is óriási felelősségünk van, hiszen sokkal több figyelmet és segítséget kellene adnunk, illetve nyújtunk. Első kihívásként említhetjük meg a sztereotípiák meglétét és az idősök elveszett céltudatát: a mai világban nem túl szerencsés módon még mindig nagy teret kapnak az idősökkel kapcsolatos sztereotípiák, amelyek következtében az idősebb emberek sokkal jobban elszigetelődnek a társadalomtól. Egyetlen megoldásként az jöhetne szóba, hogyha az ilyen fajta előítéleteket egyszerűen csak megszüntetnénk, de sajnálatos módon ez nem ilyen egyszerű. Ezért olyan innovatív megoldásokat lenne szükséges kidolgozni, amelyek segítségével ösztönözhetjük őket, hogy vegyenek részt a társadalom által szervezett eseményeken, ami által egyfajta megbecsülést is érezhetnének. Véleményem szerint másik megoldásként jelenhet meg – a céltudat elvesztését illetően – a segítségnyújtás a mindennapi célok megfogalmazásában. Ezzel a módszerrel egyfajta motivációt is szerezhetnek a mindennapi kihívások esetleges legyőzéséhez. Második kihívásként jelenik meg a bizonytalanság a pénzügyek terén: megnyugtató hírnek számít, hogy manapság szinte a legtöbb munkavállaló szeretné tovább folytatni a munkáját a nyugdíjkorhatár betöltése után is, viszont ehhez nem mindig adottak a megfelelő lehetőségek. Ennek következményeként nem fognak elegendő mennyiségű megtakarítással rendelkezni, így ez problémát fog jelenteni a mindennapi bevásárlásnál, a pénzügyek lebonyolításában és a szolgáltatások igénybevételénél. Harmadik kihívásként jelennek meg a nehézségek a mindennapi feladatok elvégzésében és a mobilitásban: az idő előrehaladtával az idősödő emberek ezekkel a nehezítő körülményekkel fognak szembenézni. Ezért szükséges nekünk, a társadalom többi tagjának szolidaritást vállalni, és a lehető legtöbb segítséget megadni nekik. Legyen szó a mindennapi bevásárlás elvégzéséről vagy éppen az utazásról. És végül, de nem utolsósorban az egészségügyi szolgáltatásokhoz és ellátásokhoz való hozzáférés: ezek minden idős állampolgár számára alanyi jogon járnak, viszont néha nehezen tudják igénybe venni annak bonyolultsága és széttagoltsága miatt. Színvonalas, számukra is elérhető távolságban levő ellátáshoz, szükség van megfelelő számú szakemberre, illetve például jól felszerelt kórházakra és szakrendelőkre.

Az idősödő társadalom pozitív hatása

Véleményem szerint az idős emberekre nem teherként kell tekinteni, hanem inkább tiszteletet, hálát és megbecsülést kellene feléjük tanúsítani. Ennek alátámasztására vettem példának a *Swiss Life* (2017) cikkében szereplő tanulmányt, amit a Max Planck Intézet, a Nemzetközi Alkalmazott Rendszerelemzési Intézet és a Washington Egyetem kutatóiból álló csoport készített el. Tanulmányuk a „*The Advantages of Demographic Change after the Wave: More and Older, but Healthier, Greener, and More Productive?*” címet viseli. Vizsgálatuk középpontjában az a megállapítás

szerepel, ami szerint az idősek sok előnyös tulajdonsággal rendelkeznek, ami a társadalom számára is pozitív hatású. Tanulmányukban elsősorban Németország demográfiai folyamatainak változását vették alapul, amelyek 2050-ig előreláthatólag pozitívan fognak alakulni. Sokkal több időnk lesz a szabadidőnk tervezésére, hiszen ezzel egyidejűleg csökken az otthon végzett munkával és a munkával töltött időnk. Ennek eredményeként pedig ápolhatjuk a különböző generációk közötti kapcsolatokat, merthogy sokkal több figyelmet tudunk fordítani a fiatalokra és az idősekre egyaránt. Az életminőségünk terén is javulás várható, hiszen növekszik azon idős emberek száma, akik magas iskolai végzettséggel rendelkeznek. Ez a munkaerőre is jó hatással lehet, hiszen a kieső munkaerőt pótolni tudják a megfelelő tudással és tapasztalattal rendelkező idősekkel.

Ellenőrző kérdések:

1. Az életciklus-elmélet alapján kiket nevezünk *nettófogyasztó kohorszoknak* és *nettó megtakarító rétegnek*? A két csoportnak köszönhetően milyen hatások figyelhetők meg a gazdaságban?
2. Mutassa be, hogy az aktív munkavállalók és az inaktív munkavállalók hogyan befolyásolják a kínálati, valamint a keresleti oldalt!
3. Milyen lehetséges módszerekkel lehet eredményesen kiszámolni a demográfiai változások gazdasági növekedésre gyakorolt hatásait?
4. Az idősödés mely tényezők által lassítja a gazdasági növekedést? Ennek a lassulásnak milyen következménye lesz? Hogyan tudja ezt a hatást a technológiába történő befektetés ellensúlyozni?
5. A többgenerációs munkahelybe történő befektetés milyen lehetőségeket rejt magában, amelyek meghatározóak lehetnek a gazdasági növekedés szempontjából?
6. Az idősödő munkaerő milyen hatással van a termelékenység alakulására? Az innováció bevezetése hogyan tudja ezt a hatást ellensúlyozni?

Irodalomjegyzék

- BELELIEU, Andre – NAZERI, Haleh (2020): How a Multi-Generational Workplace is Key to Economic Growth. *Weforum.org*, 2020. december 16. Online: www.weforum.org/agenda/2020/12/how-a-multi-generational-workplace-is-key-to-economic-growth/
- DRUT, Par Bastien (2018): Population Aging: What is the Effect on Inflation? *Cpr-am.com*, 2018. június 14. Online: www.cpr-am.com/retail/content/view/full/28927
- JENKINS, Jo Ann (2019): An Ageing Workforce Isn't a Burden. It's an Opportunity *Weforum.org*, 2019. január 3. Online: www.weforum.org/agenda/2019/01/an-aging-workforce-isnt-a-burden-its-an-opportunity/
- KREISZNÉ HUDÁK Emese – VARGA Péter – VÁRPALOTAI Viktor (2015): A demográfiai változások makrogazdasági hatásai Magyarországon európai uniós összehasonlításban. *Hitelintézeti Szemle*, 14(2), 88–127. Online: <https://hitelintezetiszemle.mnb.hu/letoltes/4-kreiszne-varga-varpalotai.pdf>
- Swiss Life (2017): The Five Advantages of Ageing. *Swisslife.com*, 2017. március 20. Online: www.swisslife.com/en/home/blog/five-advantages-of-ageing.html.